

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm
u.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande

2018-06-07

Handläggare: Anders Clarhäll

Diarienummer: 2018-00326

Remissvar över En strategisk agenda för internationalisering. Delbetänkande av utredningen om ökad internationalisering av universitet och högskolor (SOU 2018:3)

Sammanfattning

Formas välkomnar en ökad ambitionsnivå för den svenska högskolans internationalisering och konstaterar att många av utredningens förslag är i linje med Formas tankar om önskad utveckling för svensk forskning och högre utbildning. Särskilt positivt ser vi på att utredningen betonar högskolans roll i att lösa globala samhällsutmaningar och att öka synergierna mellan internationalisering av utbildning och forskningens internationella samarbeten.

Formas välkomnar också utredningens förslag om stödformer för samarbete med de länder som nyligen fasats ut ur biståndet. Lämpligt vore om ansvaret inom detta område följer vad som idag föreligger vad gäller uppdelning mellan de forskningsfinansierande myndigheterna. Till exempel skulle det innebära att Formas får ansvar för stöd till internationella forskningssamarbeten inom miljö, areella näringar och samhällsbyggande.

Formas menar att multilaterala avtal för forskningssamarbete generellt är att föredra framför bilaterala. Forskningsfinansiering genom multilaterala avtal möjliggör ett större urval av möjliga samarbetsparter, de har potential att bli tidsmässigt mer kontinuerliga och därför mer inarbetade finansieringsformer för såväl finansiärerna som för sökande forskargrupper.

Formas kommentarer om föreslagen agenda för strategisk internationalisering

En ökad internationalisering av universitet och högskolor är av stor vikt i strävan mot höjd kvalitet av utbildning och forskning. Inte minst för ett relativt litet land som Sverige är internationella kontakter och samarbeten viktiga för att driva forskningens excellens, för spridning av kunskaper genererade i Sverige och för ömsesidigt lärande. Internationalisering är viktigt för att de globala utmaningar vi står inför kräver gränsöverskridande angreppssätt för att lösas. Från ett finansiärsperspektiv är internationalisering också viktigt då samordning och delade resurser, både inom forskning och utbildning, ofta är kostnadsbesparande.

Formas prioriterar internationellt samarbete högt och fördelar i storleksordningen 100 miljoner kronor av sitt forskningsanslag i internationella utlysningar där finansiering beviljas till konsortier med forskare från fler länder. Även i Formas årliga öppna utlysning och i riktade satsningar och program är andelen internationella samarbeten hög. Detta beror till stor del på forskningsområdenas karaktär, men också på att internationell samverkan är något som bedöms som positivt i konkurrensen om forskningsmedel.

Sett i ljuset av ovan, tillstyrker Formas utredningens strävan mot högre ambitionsnivåer för den svenska högskolans internationalisering. Beskrivningen av internationalisering som något som bör ske mer integrerat och genomsyra högskolans samtliga delar är en klok strategi för framtiden. Formas välkomnar också att internationaliseringen får ett skarpare uttryck i högskolelagen, såsom utredningen föreslår.

Formas kommentarer om enskilda delar av utredningens förslag

7.3.4 (mål 3) Ökade synergier mellan internationalisering av utbildningen och forskningens internationella samarbeten

Om målet med internationalisering på hemmaplan ska nås, behöver synergier mellan internationalisering av utbildning och forskningens internationella samarbeten öka. Utredningen rekommenderar att lärosäten och forskningsfinansiärer verkar tillsammans för att öka dessa synergier. Formas ser positivt på framtida samarbete, att tillsammans med lärosätena verka för ökade synergier mellan utbildning och forskning. Detta arbete behöver ske på flera plan; dels genom att se över incitament för internationellt verksamma forskare i utbildningen, dels genom att öka graden av internationell koppling i utbildningen, exempelvis genom ökad tillgång till internationella kurser, fältarbeten och liknande.

Utredningen antyder (sid 184) att forskningsfinansiärernas villkor skulle kunna utgöra ett hinder för internationellt rekryterade forskare att delta i undervisning vid mottagande svenskt lärosäte. Formas anser att forskaren kan delta, åtminstone i den undervisning som relaterar till projektet. Däremot kan det finnas oklarheter om huruvida en gästande forskare kan delta i den allmänna undervisningen vid institutionen och att detta skulle kunna bekostas av bidraget från Formas. I detta sammanhang vill Formas gärna påpeka att lärosätet också har möjligheter att finansiera forskarens undervisning med andra medel och därmed förlänga den gästande forskarens vistelse i motsvarande grad. En möjlig utveckling för att främja gästforskarens deltagande i undervisningen kan vara att den som söker finansiering för gästforskare i ansökan anger undervisning och att forskningsfinansiären förlänger dispositionstiden för att anpassa för en längre vistelse. En fördjupad diskussion med relevanta aktörer kring dessa frågor är önskvärd.

Goda exempel på omfattande utbyte och synergieffekt mellan utbildning och forskning, finns till exempel i det Östersjöfokuserade forskningsprogrammet BONUS, där särskild finansiering finns för gemensamma sommarskolor för studenter. Även inom *Joint Programming Initiatives* (strategiska plattformar för gemensam programplanering inom EU), finns strategier för bättre integrering mellan utbildning och forskning, samt för kapacitetsuppbyggnad. I övrigt ter sig

Sverige i jämförelse med många andra länder ha stor åtskillnad mellan forskning och utbildning, precis som utredningen antyder.

7.5.4 (mål 4) Stärkt forskningsfinansiering för utresande mobilitet och internationella samarbeten

Utredningen rekommenderar att forskningsfinansiärerna ser över möjligheterna att stärka stödet för utresande mobilitet och internationella samarbeten för forskande personal, även till länder och regioner med stor forskningspotential men där samarbetet ännu inte är så omfattande.

Formas håller med utredningen om att det är av stor vikt att forskare i olika stadier av sin karriär har goda möjligheter att etablera varaktiga internationella nätverk och att delar av forskningen kan förläggas utomlands. De former för internationellt samarbete och mobilitet som forskningsfinansiärerna erbjuder, behöver löpande analyseras, exempelvis i förhållande till lika villkor för kvinnor och män, och uppdateras för att på bästa sätt stärka svenska forskares möjligheter till internationalisering. Formas ställer sig således positiv till utredningens rekommendation att forskningsfinansiärerna bör se över möjligheterna att stärka stödet för mobilitet och internationella samarbeten.

Formas har i dagsläget ett mobilitetsprogram för juniora forskare (*post doc*), vilket innefattar finansiering under upp till fyra år och med en trygg grund vid ett svenskt universitet. Formas finansierade tidigare mobilitetsprogram för seniora forskare, där intresset för finansieringsformen dock var begränsat. Formas är av åsikten att bidrag för mobilitet bör ingå som en del av gemensamma forskningsprojekt eller forskningsprogram, snarare än att vara fristående bidrag.

7.6.2 (mål 5) Former för samarbete efter kapacitetsutveckling

Utredningen menar att det vakuum som uppstår i relationen efter att svenskt bistånd fasats ut bör fyllas med andra relationer och att högre utbildning och forskning då kan vara ett område för ömsesidig nytta. I regeringens exportstrategi betonas att Sverige bör kunna bli bättre på att hantera övergången från bistånd till handel i relationerna med före detta biståndsländer, inklusive forsknings- och innovationssamarbeten. Dessutom är enligt utredningen forskningssamarbeten med dessa länder vanligen av stort intresse för svenska forskare, inte minst i ämnesområden som anknyter till de globala utmaningarna. Flera av de globala utmaningarna ryms inom Formas ansvarsområden idag, och globala forskningssamarbeten kring dessa bidrar till att de hållbarhetsmålen kan nås.

Utredningen föreslår ett utvidgat mandat för Kommittén för utvecklingsforskning (KUF) vid Vetenskapsrådet för att bättre hantera forskningssamverkan med tidigare biståndsländer. Formas välkomnar utredningens och exportstrategins förslag med ett ökat forsknings- och innovationssamarbete med före detta biståndsländer, men menar att denna uppgift hellre bör följa vad som idag föreligger vad gäller uppdelning mellan de forskningsfinansierande myndigheterna. De myndigheter som arbetar med utmaningsdriven forskning och innovation

har redan de kompetenser och processer som behövs för att bedöma relevansen i forskningen. Till exempel skulle det innebära att Formas får ansvar för stöd till internationella forskningssamarbeten inom miljö, areella näringar och samhällsbyggande. En sådan lösning skulle dessutom underlätta utvecklingen mot att forsknings- och innovationssamarbete med dessa länder på sikt blir mer på lika villkor än att de blir kvar i ett sammanhang där de fortfarande betraktas som biståndsmottagare.

7.6.3 (mål 5) Bilateral avtal

Svenska lärosäten har omfattande internationella samarbeten vad gäller både forskning och utbildning. När initiativ tas till nya projekt görs detta dock i stor utsträckning genom etablerade kontakter, vilket leder till stor dominans av vissa länder. Ett sätt att utöka antalet samarbetsländer och att peka ut vissa länder som strategiskt viktiga är att sluta bilaterala samarbetsavtal på nationell nivå. Avtalen kan ha stor betydelse för kontakter och utbyte på administrations- och policynivå, men det är mer tveksamt om de bilaterala avtalen i praktiken leder till ett ökat forsknings- och utbildningssamarbete länderna emellan. Existensen av ett avtal är ofta inte motiverande nog för att samarbeten på projekt- eller institutionsnivå ska komma till stånd inom ramen för avtalet.

I utredningens summering av lärosätenas enkätsvar framgår att flertalet lärosäten anser att de bilaterala avtalen kan bli mer relevanta genom att inkludera forskningsfinansiering och / eller andra konkreta planer för forskningssamarbeten. Även Formas bedömer att det är något som skulle få avtalen mer attraktiva och att de därmed skulle leda till fler samarbeten. Formas vill dock poängtera att forskningsfinansiering genom bilaterala avtal är en arbetskrävande process för alla parter. Om forskningsfinansiering ska utlysas separat för specifika samarbetsländer leder det lätt till en situation som är svåröverblickbar för svenska forskare. Svårigheten att överblicka och planera gäller speciellt om finansieringsmöjligheten med ett utpekad land öppnas upp vid enstaka tillfällen för att sedan upphöra.

Formas föredrar istället finansieringslösningar genom multilaterala samarbeten, vilket är något som till stor utsträckning sker redan idag. Förutom att öppna upp forskningssamarbete med flera länder, är de multilaterala samarbetena oftast kontinuerliga över längre tid, vilket gör dem välkända och lockar relativt många sökande. Även för dessa samarbeten finns det dock ett behov av att öka dialogen mellan lärosäten och forskningsfinansiärer för att fånga upp svenska behov och de samsarbetsområden lärosätena anser vara av högst strategisk vikt.

7.6.4 (mål 5) Omvärldsbevakning och omvärldsanalys

Formas delar utredningens mening att svensk förmåga att kunna relatera vår utveckling till händelser i omvärlden är viktig för internationaliseringen av forskning och utbildning. En samordnad och stärkt omvärldsbevakning är därför av vikt. Utredningen tar som exempel den mer omfattande analysverksamhet som i Storbritannien och Tyskland ligger som specifika uppgifter hos utpekade organisationer. Formas anser att något liknande skulle vara önskvärt även i Sverige. Om utredningen, i sitt slutbetänkande, väljer att lyfta fram förslag om en

organisation för omvärldsbevakning och analys anser vi att Formas bör vara en av de medverkande myndigheterna.

Utöver mer omfattande analyser och landrapporter finns också ett behov av enklare nyhetsbevakning. Det internationella nyhetsbrev som SUHF distribuerade med referat av viktiga händelser i högskolevärlden var mycket uppskattat och något som vore önskvärt om en ny organisation för omvärldsbevakning återupptar.

7.7.1 (mål 6) Agenda 2030 för hållbar utveckling

Utredningen menar att både lärosäten och forskningsfinansiärer tydligare bör beakta Agenda 2030 inom ramen för sitt strategiska internationella samarbete. Formas välkomnar en tydligare prioritering inom detta område. Däremot skulle vi önska oss en skarpare formulering som kan inkludera förslag till uppföljning av Agenda 2030 i svensk forskning och högre utbildning.

Formas arbetar redan idag med Agenda 2030-målen i såväl den årliga öppna utlysningen, som i riktade satsningar. Agenda 2030 ingår även som ett av fem delmål i Formas internationella strategi, vilket innebär att alla internationella samarbeten där Formas deltar ska bidra till att uppfylla Agenda 2030-målen.

7.8.1 (mål 7) En struktur för att identifiera och lösa hinder

Att samla relevanta aktörer i ett gemensamt organ som Forum för internationalisering för att undanröja hinder för internationell mobilitet har på många sätt varit en framgång.

Utredningens förslag om att ge Forum för internationalisering ett utökat mandat att även inkludera arbete med forskande och undervisande personal är bra. Många av de systematiska hindren för studenter och anställda är gemensamma. Med ambitionen om ökad integrering mellan undervisning och forskning är det också logiskt att frågeställningar behandlas i samma gruppering.

Om Forum för internationalisering får ett mandat att även arbeta med forskande personal ställer Formas sig mycket positiv till deltagande. Eftersom representationen i Forum för internationalisering redan idag består av relativt många organisationer, kan det dock vara av värde med en ny uppdelning i arbetsgrupper. Här finns också möjligheter till koordinering med den existerande samordningsgruppen Intsam som är ett organ där forskningsfinansiärerna samarbetar i internationella frågor.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektör Ingrid Petersson efter föredragning av analytiker Anders Clarhäll. Även Formas internationella koordinatör Lisa Almesjö och forskningssekreterare Susanne Johansson har deltagit i arbetet med yttrandet.

Ingrid Petersson

Anders Clarhäll